

ського розвитку. Виходячи з базових засад концепції людського розвитку, яка методологічно базується на неінституціоналізмі, а також враховуючи пріоритетні проблеми соціально-економічного розвитку України, пропонуємо наступні методичні рекомендації щодо формування концепції соціально-економічного розвитку України:

- по-перше, імперативом розвитку України у ХХІ ст. повинна бути орієнтація на досягнення високих показників економічного та соціального розвитку на основі проведення комплексу економічних та інституційних реформ, котрі формуватимуть надійну базу забезпечення позитивної економічної динаміки, а відтак стануть фундаментом забезпечення соціальних гарантій в суспільстві;

- по-друге, економічне реформування економіки України, на наш погляд, повинно відбуватись на основі комплексу секторальних реформ як у реальному, так і фінансовому секторі та з урахуванням важливої ролі національної банківської системи як головного фінансового посередника та кредитора національної економіки;

- по-третє, в умовах перманентної інституційної кризи в Україні забезпечення економічної, соціальної та політичної стабільності є неможливим без ліквідації інституційних перешкод соціально-економічного розвитку України на основі забезпечення надійного захисту прав та свобод людини, утвердження демократичних цінностей як основи самореалізації людини в економічній, політичній та суспільній сферах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аристотель. Политика. Сочинения: в 4 т. – Т. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/polit/aristot/index.php.
2. Історія економічних учень : підручник: У 2 ч. – Ч. 1 / За ред. В. Д. Базилевича. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2006. – 582 с.
3. Історія економічних учень : підручник: У 2 ч. – Ч. 2 / За ред. В. Д. Базилевича. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2006. – 574 с.
4. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй: Пер. з англ. – К. : Port-Royal, 2001. – 596 с.
5. Фридрих Лист. Национальная система политической экономии / Составление и предисловие В. А. Фадеева. – М. : Издательство «Европа», 2005. – 380 с.
6. Маршалл А. Принципы экономической науки: В 3 т. – М. : Прогресс, 1993. – Т. 1. – 415 с.
7. Veblen T. The Theory of Leisure Class. Edited with Introduction and Notes de M. Banta. – Oxford University Press, 2002. – 263 p.
8. Mahbub ul Haq. Reflections on Human Development. – Oxford University Press, 1995. – 252 p.
9. Іншаков О. В., Фролов Д. П. Інституція – ключ до розуміння економічних інститутів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/et/2011_1/4_insh.pdf.
10. Simon Kuznets. Prize Lecture: Modern Economic Growth: Findings and Reflections [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1971/kuznets-lecture.html.
11. Норт Дуглас. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Фонд экономической книги «Начала», 1997. – 180 с.
12. Реальное богатство народов: пути к развитию человека. Доклад ООН о развитии человека, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hdr.undp.org/en/media/HDR-2010_RUContents-reprint.pdf.
13. Human Development Report 2013. The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/14/hdr2013_en_complete.pdf.
14. Панчишин С. Макроекономіка : навч. посібник. – К. : Либідь, 2001. – 616 с.
15. Валовий внутрішній продукт (ВВП) України, 1990. – 2012 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.kushnir.mk.ua/makroekonomika/gdp/gdp_ukraine.html.

УДК 331.(477) (05)

Гордієнко Л.А.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Черкаського державного технологічного університету

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ: ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ

Розглянуто окремі особливості фінансового забезпечення соціальної сфери. Виконано порівняльний аналіз стану соціальної сфери України та окремих європейських країн. Запропоновано теоретико-методологічні підходи щодо розвитку соціальної сфери в умовах постмодернізму.

Ключові слова: постмодернізм, соціальна сфера, фінансове забезпечення, соціальний захист, пільги.

Гордиенко Л.А. РАЗВИТИЕ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ УКРАИНЫ В ЭПОХУ ПОСТМОДЕРНИЗМА: ФИНАНСОВЫЙ АСПЕКТ

Рассмотрены отдельные особенности финансового обеспечения социальной сферы. Выполнен сравнительный анализ социальной сферы Украины и отдельных европейских стран. Предложены теоретико-методологические подходы к развитию социальной сферы в условиях постмодернизма.

Ключевые слова: постмодернизм, социальная сфера, финансовое обеспечение, социальная защита, льготы.

Gordienko L.A. UKRAINE SOCIAL DEVELOPMENT IN THE ERA OF POSTMODERNISM: THE FINANCIAL ASPECTS

Several specific features of financial provision of social services. A comparative analysis of social Ukraine and selected European countries. A theoretical and methodological approaches to social development in terms of postmodernism.

Keywords: postmodernism, social, financial security, social security, benefits.

Постановка проблеми. Динамічне забезпечення соціального розвитку має зумовлюватися гармонічним поєднанням двох складових цього розвитку

– економічної та соціальної систем. Оскільки значна кількість праць вітчизняних та зарубіжних науковців присвячена розвитку економічної системи,

тому доцільним є з'ясування особливостей розвитку соціальної системи, зокрема її фінансового аспекту.

Щодо України, ця проблематика має особливо актуальне значення, тому що після розпаду Радянського Союзу в спадок дістались невирішені питання соціального захисту таких верств населення, як чорнобильці та афганці. Необхідно зазначити, що, окрім проблем соціального захисту зазначених категорій, необхідно вирішувати соціальні потреби близько двадцятих мільйонів пенсіонерів, двох мільйонів інвалідів, а також забезпечувати соціальну підтримку молодих сімей, малозабезпечених громадян, неповних сімей, переселенців тощо. Навіть, незважаючи на один із найнижчих рівнів заробітної плати в Україні, порівняно з іншими країнами Європи, особи, які потребують цього захисту, його отримують, що не завжди забезпечується в європейських країнах.

Стосовно наукової розробки цієї тематики, то можна констатувати, що кількість науковців, а також відповідно наукових праць, є значно меншою порівняно з науковим доробком вчених, які працюють у напрямі економічного зростання. Беручи до уваги ці аргументи, можна констатувати, що цю проблему в сучасних реаліях України необхідно досліджувати більш детально.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовому аспекту розвитку соціальної системи присвячено певну кількість праць як зарубіжних авторів, так і вітчизняних. Серед зарубіжних авторів у цьому напрямку плідно працювали Т. Ганелі, Є. Гонтмахер, Р. Грінберг, К. Ерроу, Л. Ерхард, Л. Йохансон, В. Ойкен, А. Сен, Г. Спенсер, Дж. Стигліц, Л. Якобсон та інші. Серед вітчизняних вчених вагомих внесок здійснили: Й. Бескид, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Куценко, Е. Лібанова, Л. Лісогор, С. Львович, Л. Ляхович, В. Мандибуря, В. Новіков, С. Пирожков та інші.

З огляду на посилену увагу суспільства до проблем соціалізації економічних процесів введені нові дисципліни «Соціальна економіка» [1] та «Система соціологічного знання» [2].

Окрім цих підручників, вийшли друком декілька праць, де соціальні процеси обґрунтовуються з використанням математичного апарату. У цьому контексті помітною працею є посібник «Моделювання соціальних процесів» [3].

Серед фундаментальних праць вітчизняних авторів є монографія В. Письмака «Проблеми стійкого функціонування соціально-економічної моделі України», де аналізується стан фінансової сфери, ресурсного забезпечення та розроблено напрями підвищення стійкості соціально-економічної моделі [4].

Серед наукових праць, які вийшли друком у другому десятилітті ХХІ ст., можна зазначити такі колективні монографії: «Фінансові важелі моделювання бідності» [5], «Державне фінансове забезпечення соціальної сфери» [6] та «Економічні та гуманітарні напрями розвитку соціальної інфраструктури» [7].

Проте, незважаючи на низку фундаментальних праць, де з'ясовуються проблеми фінансового забезпечення соціальної сфери в процесі нових умов функціонування соціальної сфери, починаючи з 2014 р., є доцільним продовжити дослідження в цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування нових теоретико-методологічних підходів фінансового забезпечення соціальної сфери, а завданнями є:

- з'ясування особливостей функціонування соціальної сфери в нових умовах постмодернізму;

- виявлення основних проблем фінансового забезпечення соціальної сфери;

- розробка основних напрямів фінансового забезпечення соціальної сфери.

Викладення основного матеріалу дослідження. З'ясувати особливості фінансових процесів в соціальної системі України неможливо без виявлення основних рис, характеристик, ознак сучасного світоустрою, або того середовища, в якому функціонує суспільна, зокрема соціальна система.

Із цієї метою подамо основні характерні риси нової сучасної епохи – постмодернізму.

Якщо унаслідок поступового розвитку цивілізації протягом ХVІІ-ХХ ст. сформувалась економічна цивілізація, то нині формується принципово інша – фінансова. Як зауважують В. Базилевич та В. Ільїн, розгляд будь-якого явища сьогодні потрібно локалізувати в парадигмах історичного процесу за лінією «премодерн» (традиційне суспільство) – модерн (новий час) – постмодерн». Ідентичності модерну (державна, нація, світськість; рівність (права людини)) є антитезою ідентичностям «Традиційного суспільства» (імперії, етносу, релігії; ієрархії). Перехід від системи старих ідентичностей до нових складає основний зміст сучасної європейської історії [8, с. 643].

Як зазначає А. Дугін: «на кінець ХХ ст. модерн свою програму виконав, його ідентичності повністю витісняють і змінюють собою ідентичності премодерну. Тим самим Захід відвойовує собі домінуючі позиції у світі, встановлює свою ідеологічну гегемонію у планетарному масштабі – через культурну, стратегічну або політичну колонізацію. Захід стає господарем дискурсу, змушуючи незахідний світ «шепотіти», «ридати» і «кричати». Тому перехід від модерну до постмодерну є логічним на Заході і створює відносно іншого людства певну двозначність» [9, с. 121].

В. Базилевич та В. Ільїн з певною умовністю характеризують соціальну складову постмодернізму, стверджуючи, що глобалізація «розплавляє» державу, нації декомпонуються, світськість, традиційні релігії і екстравагантні культури урівнюються у статусі; віртуальні видіння свого «єго» довільними якостями породжує ультраіндивідуалізм.

З'являється нова ідеологічність – людство. Воно таке ж абстрактне, як і вартісна влада зверху, яка на практиці є фінансовою владою (Ю. М. Осипов). Людина втрачає свою конкретність, оскільки в постмодерні починає вільно оперувати з довільними сегментами зовсім протилежних світоглядів, дискурсів, мов. У царині духу немає обмежень, але й ніяких орієнтирів, ніяких меж. У постмодерні, завдяки пануванню фінансизму, кожний може вірити в що завгодно, вважаючи себе та інших ким завгодно, декларувати що завгодно [8, с. 645].

Ці характеристики, які подані відомими науковцями, характеризують певну епоху людства, в яку поступово втягується Україна.

Можливо з традиційних поглядів модерну з уявленням чітких меж між країнами, дотриманням міжнародних угод, превалювання моральних цінностей складно зрозуміти «захоплення» національних ринків транснаціональними корпораціями, експансією Росії на території Грузії, Молдови, в 2014 р. і України – то «правила» постмодерну не повністю вміщуються. Розуміння «нових правил», які впровадив і можливо впроваджує постмодерн, хоча і в дещо стилізований, абстрактній формі, але вже ж такі потрібно враховувати при формуванні фінансових механізмів існування соціальної системи.

Для з'ясування особливостей функціонування соціальної сфери України, зокрема з врахуванням її фінансового аспекту, проаналізуємо її внутрішню та зовнішню складову. Внутрішню складову проаналізуємо за основними показниками її фінансування (табл. 1) [10, с. 22, 25, 26, 54].

Таблиця 1
Основні показники розвитку соціальної сфери

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	2012
Чисельність населення, млн. осіб	46,0	45,8	45,6	45,5	45,4
Кількість релігійних організацій, тис. од.	32,0	32,6	33,3	34,0	34,6
Рівень безробіття (за методологією МОП, %)	6,4	8,8	8,1	7,9	7,5
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	844,9	531,6	544,9	482,8	506,8
Видатки зведеного бюджету, млрд. грн.					
Охорона здоров'я	33,6	36,5	44,7	49,0	58,4
Духовний та фізичний розвиток	7,9	8,3	11,5	10,7	13,6
Освіта	60,9	66,8	79,8	86,2	101,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	74,1	78,8	104,5	105,4	125,3

Отже, як випливає із даних табл. 1, за п'ять років, аналіз показує, що зафіксовано динамічне зростання фінансування соціальної сфери. Так, особливо це зростання було значним у 2012 р., і хоча ВВП у 2012 р. зріс лише на 100,2% порівняно з попереднім роком, видатки на охорону здоров'я у 2012 р. порівняно з 2011 р. зросли на 119,2%; духовний та фізичний розвиток – 127%; освіту – 117,9%; соціальний захист та соціальне забезпечення – 118,8%. Таке значне збільшення фінансування є беззаперечно позитивним фактом для набувачів соціальної допомоги та працівників відповідних бюджетних організацій, що проте не супроводжується адекватним збільшенням фінансування на економічний розвиток.

Окрім цього, необхідно зазначити, що ще збільшення фінансування відбулось не за рахунок економічного зростання, а за рахунок дефіциту Зведеного бюджету, який у 2012 р. склав 50,8 млрд. грн. [10, с. 25].

Така фінансова модель розвитку соціальної сфери, яка ґрунтується не на зростанні реальної еконо-

міки, є несприйнятливою, тому що не сприяє внутрішньому відтворенню. Забезпечення соціального розвитку за типами «фінансової піраміди» може бути нестійким, оскільки при відмові від зовнішніх запозичень практично приречена на крах. Щось на взірць цих аргументів така ситуація виникла в II кварталі 2014 р., коли під впливом політико-економічних загострень відносини із Росією та затримці зовнішнього фінансування виникли перші ознаки кризових явищ у соціальній сфері.

Проаналізуємо рівень фінансового забезпечення соціальної сфери за окремими показниками – рівню заробітної плати, рівню інфляції, рівню ВВП на одну особу та тривалості життя в Україні та окремих європейських країнах за 2011 рр. (табл. 2) [10, с. 517-538].

Як випливає із табл. 2, за соціальними показниками Україна займає одне з останніх місць в Європі. Так, за рівнем середньомісячної заробітної плати нижчою, ніж в Україні, вона є лише у Вірменії та Молдові. За рівнем інфляції в Україні цей показник зіставлений з Вірменією, Грузією, Молдовою, Росією і є значно вищим, ніж в розвинених країнах – де він коливається в межах 102-104%. Незважаючи на більш ніж двадцятирічний період державної незалежності, Україна не змогла наблизитись до своїх колишніх республік за соціалістичним табором – Польщі, Чехії за показниками рівня ВВП на душу населення та тривалості життя і значно поступається за цими показниками розвиненим країнам Європи.

Відстежується одна закономірність, яку видно без відповідного аналітичного обґрунтування – рівень середньомісячної заробітної плати в розвинених країнах зіставляється із відповідними показниками ВВП на душу населення.

Отже, високі соціальні стандарти в розвинених країнах світу ґрунтуються на економічному зростанні.

Це є прямим аргументом, що суми виплат, які вливаються в соціальну сферу не призводять до значного або принаймні адекватного підвищення життєвого рівня населення, це не означає, що їх необхідно «заморозити», проте перманентно така динаміка зростання фінансування соціальної сфери тривати не може.

Розглянемо основні проблеми, які нині є в розвитку соціальної сфери.

Витоки цих проблем беруть свій початок із запровадження відповідних реформ, які нині не завершені. Так, задекларовані окремими урядами реформи в медичній, пенсійній, освітній, житлово-комунальних сферах практично не розпочинались. В освітній

Таблиця 2
Зіставлення окремих соціальних показників України та європейських країн

Країни	Показники				
	Заробітна плата в місяць, дол. США	Рівень інфляції, %	Рівень ВВП на одну особу тис. дол. США	Тривалість життя, років	
				Чол.	Жін.
Україна	330,5	108,0	6,4	66,0	75,9
Австрія	4368,7	103,3	36,1	78,3	83,9
Велика Британія	4198,6	104,5	32,9	78,5	82,6
Вірменія	290,2	107,6	4,9	70,5	76,7
Грузія	377,1	108,5	4,8	70,0	78,6
Данія	6091,3	102,8	32,6	77,2	81,9
Іспанія	3133,2	103,2	27,0	79,1	85,4
Молдова	272,0	107,7	3,0	66,8	75,1
Польща	1146,8	104,2	18,0	72,6	81,1
Росія	806,3	108,4	14,7	62,9	74,8
Чехія	1408,5	101,9	24,1	74,81	81,1

галузі і нині український диплом про закінчення відповідного вищого навчального закладу не є Європейським; невпроваджена трирівнева система пенсійного забезпечення, не здійснено перехід на страхову медицину, лише після жорсткої позиції МВФ у 2014 р. поступово здійснюється перехід до фактичної оплати комунальних послуг – тими споживачами, які в змозі оплатити їх фактичну вартість.

Водночас в Україні, згідно з оцінками фахівців, і нині налічується більш ніж три десятки пільговиків, які мають ці пільги, не згідно з їхнім матеріальним станом, а лише за приналежністю до певної соціальної категорії.

Відміну окремих пільг, зокрема оплату, утримання дачних будинків та відповідної території для окремих високопосадовців, в тому числі і тих, які не перебувають на державній службі, було здійснено лише в 2014 р. урядом А. Яценюка.

Також у 2014 р. були оприлюднені факти нецільового використання бюджетних коштів, у тому числі в соціальній сфері.

Така сукупність фінансових проблем у соціальній сфері не сприяє цілеспрямованому розвитку.

Щодо виправлення цієї ситуації, то з врахуванням складових суспільних, зокрема демографічних, економічних, етнонаціональних, політичних реалій, які є як на загальнодержавному, так і на національному рівнях, необхідно розробити відповідні теоретико-методологічні підходи. Суть цих підходів полягає у такому:

1. Обов'язкове врахування зовнішніх реалій, зокрема екстерналій, які продукуються епохою постмодерну, зокрема глобалізаційними викликами, векторами розвитку світового і Європейського товарних ринків, які мають значний вплив на національний ВВП та векторів розвитку соціальної політики ЄС, оскільки Україна намагається стати членом ЄС і вже підписала політичну частину угоди із ЄС.

2. Врахування майбутнього соціального, зокрема територіально-адміністративного, політичного устрою України, де передбачено значне розширення прав регіону в економічній, бюджетній, податковій сферах, а також підвищення відповідальності громад та економічний і соціальний розвиток.

Це завдання перед територіальними громадами є складним, оскільки немає відповідної нормативно-правової бази і практики вирішення цих завдань.

3. Необхідність формування нових адміністративних структур на загальнодержавному та регіональному рівнях вимагає ретельного підбору висококваліфікованих, морально стійких кадрів, яких необхідно не тільки підібрати, провести з ними відповідну роботу, але й змусити мислити у напрямку комерціалізації введення справ громадян, формувати сприятливі умови для ведення безпеки, забезпечити інтенсивність зовнішньоекономічного напрямку.

4. Незважаючи на розширення прав регіонів, необхідно сформувавши якісну нову нормативно-правову базу, оскільки розширення прав регіонів повинно адекватно гармонізувати із основами унітарного устрою держави та забезпечувати однакові соціальні стандарти у всіх регіонах України.

5. Необхідно, врахувавши зарубіжний досвід та можливість Бюджетного Кодексу, перейти на довго-

строкове бюджетне прогнозування, оскільки окремі соціальні програми є довготривалими.

6. Необхідно визначитися зі змістом, термінами, фінансовим наповненням, соціальних реформ і розпочати перехід на європейські стандарти у медичній, страховій, пенсійній, освітній сферах. Відволікання у започаткуванні цих реформ не сприятиме забезпеченню гідного рівня життя населення.

Реалізація цих підходів є певною парадигмою, розвитку соціальної сфери, а саме тому використання цих підходів із певними корективами, які враховуватимуть нормативні та поточні реалії України, буде тією базою, що в майбутньому забезпечить розвиток соціальної сфери, наблизить її до відповідних критеріїв розвинених країн.

Висновки з виконаного дослідження. Умови, в яких функціонує соціальна сфера України, є надзвичайно складними. Ця складність пояснюється зростанням рівня соціальних виплат не методами економічного зростання, а фінансуванням дефіциту бюджету.

В Україні практично не приступили до проведення реформ в освітній, медичній, пенсійній та інших сферах, тому фінансування здійснюється без врахування векторів розвитку соціальних систем у зарубіжних, зокрема європейських країнах. Оскільки Україна задекларувала курс спочатку на асоційоване, а потім постійне членство в Європейському Союзі, необхідно започаткувати і реалізувати відповідні реформи. Пропоновані теоретико-методологічні підходи щодо фінансового забезпечення розвитку соціальної сфери, безумовно, будуть сприяти покращенню ситуації у соціальній сфері.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Слезингер Г.Э. Социальная экономика : учебник. – М. : Издательство «Дело и сервис», 2001. – 368 с.
2. Система социологического знания : учебное пособие / сост. Г.В. Щекин. – 4-е изд. стер. – К. : МАУП, 2001. – 208 с.
3. Райцин В.Я. Моделирование национальных процессов: учебник / В.Я. Райцин. – М. : Экзамен, 2005. – 189 с.
4. Письмак В.Г. Проблемы устойчивого функционирования социально-экономической модели Украины. – Донецк, 2003. – 544 с.
5. Фінансові важелі подолання бідності в Україні : монографія [О.П. Кириленко, І.І. Білоус, Б.С. Малиняк та ін.] ; за заг. ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль : ТНЕУ, «Економічна думка», 2010. – 432с.
6. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери: колективна монографія // За ред. доктора філософії, професора, академіка АЕНУ, заслуженого економіста України М. Т. Кір'ян, доктора економічних наук, професора Ю. В. Пасічника. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2012. – 398 с.
7. Економічні та гуманітарні напрями розвитку соціальної інфраструктури : колективна монографія [В.М. Новіков, А.М. Деева, Г.А. Дмитренко та ін.] за науковою редакцією В.М. Новікової. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень, 2011. – 435 с.
8. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Метафізика економіки. – К. : Знання, 2007. – 718 с.
9. Дугин А.Г. Эволюции социальных идентичностей при переходе к парадигме постмодерна // Философия хозяйства. – 2004. – № 5(35). – С. 121.
10. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України. / 2013 р. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2013. – 552 с.